

Türk Televizyonlarının Bakü'deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi

Khuraman JAFARLI*
Ömer ÖZER**

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, ana yayın kuşağında yayınlanan programlar örneğinde, Türk televizyonlarının Bakü/Azerbaycan'daki üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin dünya algılaması ve sosyal gerçeklik kavramlaştırılmalarına olan katkısını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmaya konu olan araştırma, George Gerbner tarafından geliştirilen yetiştirme kuramına dayandırılmıştır. Bu bakımdan kuramın bileşenlerinden mesaj sistem çözümlemesi için Azerbaycan'da ön anket çalışması yapılmış Türk programlarının diğerlerinden daha fazla izlendiği saptanmıştır. Bulgulara göre en çok izlenen ATV, Kanal D, Star ve Show TV'nin en çok izlenen zamandaki programları üzerinde mesaj sistem çözümlemesi yapılmıştır. Çözümleme bulguları televizyon dünyasında suç, şiddet, ölüm, güvenlik güçleri, erkek egemenliği, iş yaşamından soyutlanmış kadın, aile, yoksulluk ve zenginlik gibi öğelerin çok fazla yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Saha araştırmasında kullanılan anket soruları söz konusu bulgular doğrultusunda hazırlanmış ve anket Bakü'deki üniversite öğrencilerinden oluşturulan araştırma grubuna uygulanmıştır. Saha araştırması rastlantısal olarak oluşturulan 300 kadın ve 200 erkek olmak üzere 500 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Yetiştirme çözümlemesi sonucunda televizyonun araştırma grubundaki Azerbaycanlı öğrenciler üzerinde yetiştirme ve yaygın görüş hâline getirme rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu rol, yüzde 65 olan Türk kanallarının izlenme oranına uygun olarak belli testlerin anlamlı çıkmasıyla belirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Göstergeler Projesi, Yetiştirme Kuramı, George Gerbner, Televizyon, Mesaj Sistem Çözümlemesi, Yetiştirme Çözümlemesi, Türkiye, Azerbaycan

*Dr., Bağımsız Araştırmacı, Eskişehir, Türkiye

E-mail: huramancafer@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0866-4632

**Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Eskişehir, Türkiye

E-mail: omerozer@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2649-6182

DOI: 10.37679/trta.1514491

Özer, Ö., & Jafarli, K. (2024). Türk Televizyonlarının Bakü'deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi. TRT Akademi, 9(22), 864-887. <https://doi.org/10.37679/trta.1514491>

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 14.07.2024

Revizyon Tarihi: 13.08.2024

Kabul Tarihi: 13.09.2024

The Role of Turkish Television on Azerbaijani University Students in Baku: Orientation of George Gerbner's Cultivation Theory

Khuraman JAFARLI
Ömer ÖZER

Abstract

The main purpose of this study is to reveal the contribution of Turkish television to the world perception and conceptualization of social reality of students studying at universities in Baku/Azerbaijan, through the example of programs broadcast in the main broadcasting zone. The research in this study is based on the cultivation theory developed by George Gerbner. In this regard, a preliminary survey was conducted in Azerbaijan for message system analysis, one of the components of the theory, and it was determined that Turkish programs were watched more than others. According to the findings, message system analysis was carried out on the most watched programs of ATV, Kanal D, Star and Show TV at the most watched time. Analysis findings revealed that elements such as crime, violence, death, security forces, male dominance, women isolated from business life, family, poverty and wealth are very common in the television world. The survey questions used in the field research were prepared in line with the findings and the survey was applied to the research group consisting of university students in Baku. The field research was carried out with the participation of randomly selected 500 people, 300 women and 200 men. As a result of the cultivation analysis, it was revealed that television had a role in cultivation and mainstreaming the Azerbaijani students in the research group. This role became apparent when certain tests turned out to be significant in line with the viewing rate of Turkish channels, which was 65 percent.

Keywords: Cultural Indicator Project, Cultivation Theory, George Gerbner, Television, Message System Analysis, Cultivation Analysis, Türkiye, Azerbaijan

Research Paper

Received: 14.07.2024

Revised: 13.08.2024

Accepted: 13.09.2024

1. Giriş

Yetiştirme kuramı (cultivation theory), ünlü iletişim bilimci George Gerbner tarafından geliştirilmiştir. Yaklaşık 60 yıllık bir tarihi olan kuram, bu süre içerisinde George Gerbner, Lary Gross, Michael Morgan, Nancy Signorielli ve James Shanahan'ın oluşturduğu Kültürel Göstergeler Grubu üyelerinin gerçekleştirdikleri başta olmak üzere çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Gerbner, 1981; Gerbner vd., 1980a; 1980b; 1980c; 1980d; 1984; 1994; 2014; Morgan, 1990; Shanahan ve Morgan, 1999). Türkiye'de de bu kurama başvurulduğu görülmekte ve araştırmaların sayısı giderek artmaktadır (Barış, 2018; Batmaz, 1986; Batmaz ve Aksoy; Cevher, 2024; Çelik, 2019; Doruk ve Ünal, 2016; Eren ve Demir, 2015; Ekmekçi-oğlu, 2019; Karimoğlu, 2019; Özer, 2005a; 2005b; 2005c; 2005d; 2005e; 2007a; 2007b; 2008; 2011; 2013; Özer ve Gerasimova, 2010; Özkan, 2017; Öztürk, 2000; Pınarbaşı, 2018; Sargın, 2019; Sydygalieva, 2017; Taylan, 2011; Ünlü, 2016; Ünür, 2015; Vural, 2007; Yumlu, 1987). Bu çalışmalar, biri dışında (Karimoğlu, 2019) Türkiye örneğinde yapılmıştır. Sözü edilen araştırma da bu çalışmaya benzer şekilde Azerbaycan'da yapılmıştır ancak yetiştirme çözümlenmesi gerçekleştirilmemiştir.

Çalışmanın konusunu Türkiye ve Azerbaycan bağlamında televizyonun yetiştirme rolü oluşturmaktadır. Çalışmanın yapılma nedeni olarak şunlar belirtilebilir: Televizyon yeni medyanın popüler olmasına karşın hâlâ izlenebilmektedir. Bu durum Azerbaycan örneğinde daha belirgindir. Makaleye konu olan araştırmayı gerçekleştirenlerden birinin Azerbaycanlı olması dolayısıyla Azerbaycan'da Türk televizyon programlarının özellikle gençler tarafından diğer programlara oranla daha fazla izlendiğine ilişkin bir gözlemi bulunmaktaydı. Bu, önemliydi ve yetiştirme kuramına yeni bir açılım da getirebilirdi. Dolayısıyla ana araştırmanın başlamasından önce, Azerbaycan'da öğrenciler ve yaşlı kesim üzerinde bir anket uygulamasıyla durum saptaması yapılması doğru olabilirdi. Sözü edilen anket araştırmasında katılımcılara günde ortalama kaç saat televizyon izledikleri, televizyonun evde kaç saat açık kaldığı, gün içinde hangi zaman diliminde televizyonu izledikleri, yabancı kanalları mı yoksa Türk kanallarını mı daha çok izledikleri ve Türk kanallarından hangi kanalları daha çok tercih ettikleri şeklinde sorular sorulmuştur.

Anket çalışması Bakü'de 50'si kadın, 50'si erkek olmak üzere iletişim fakültesi dışındaki fakültelerde eğitim alan Azerbaycanlı üniversite öğrencilerine ve yine aynı şekilde 50'si kadın, 50'si erkek olmak üzere 45 yaş ve üstü bireylere uygulanmıştır. Toplam 200 kişinin yer aldığı ankette ulaşılan bulgular öğrencilerin Türk televizyon kanallarını daha çok izledikleri yönündedir. Bu oran azımsanmayacak kadar çoktur. Şöyle ki anketi yanıtlayan gençlerden yüzde 65 oranla yarısından fazlası en çok Türk televizyon programlarını izlediklerini belirtmiştir. Öte yandan

genç katılımcıların yüzde 47'sinin evinde televizyon 1 saat ile 7 saat aralığında açık kalırken 53 kişinin evinde ise televizyonun açık kalma süresi en düşük 8 saat en fazla 16 saat olmaktadır. Gençlerin günlük televizyon izleme oranına gelince 72 kişi gün içinde ortalama 1-2 saat aralığında televizyon izlerken 3 saat ve üzerinde (en fazla 11 saat) televizyon izleyen kişi sayısı ise 28'dir.

Anket sorularını yanıtlayan 45 yaş ve üstü bireylerden 54 kişinin evinde televizyonun açık kalma süresi 1 saat ile 7 saat aralığında iken, 8 saatle 16 saat arasında televizyonun açık kaldığını belirten kişi sayısı ise 46'dır. Yine aynı grup bireylerden 28 kişi gün içerisinde 1 saat ile 2 saat aralığında televizyon izlerken, 72 kişi ise gün içinde 3 saat ve üzerinde (en fazla 16 saat) televizyon izlediğini belirtmiştir. Hem gençlerin hem de yaşlıların büyük çoğunluğu (gençlerde yüzde 60, yaşlılarda ise yüzde 73 oranında) televizyonu akşam saatlerinde izlemektedir. "En çok hangi ülkenin televizyon kanalını izliyorsunuz?" sorusunu yanıtlayan 45 yaş ve üstü katılımcılardan yalnızca 29 kişi Türk kanallarını tercih ettiğini söylemektedir. Öte yandan 26 kişi yerli kanalları, 25 kişi Rus kanallarını izlediğini belirtmiştir. Bununla birlikte en çok izlenen Türk kanalları içerisinde ilk sırada ATV sonrasında ise Kanal D, Star, Show kanalları yer almaktadır. Dolayısıyla bu anket sonuçlarından yola çıkarak televizyonu fazlasıyla izlemeyi sürdüren bir toplum üzerinde özellikle öğrenciler açısından yetiştirme çözümlemesinin yapılması uygun bulunmuştur.

Çalışmanın genel varsayımına göre, günlük yaşamın önemli bir bölümünde yaşam, insan ilişkileri ve değer yargıları hakkında belirgin mesajlar sunan televizyonun belli kesimlerin çıkarları doğrultusunda işleyen kurumsal süreçlerden geçerek belirlenen mesaj sisteminin izlenme süresi arttıkça, izleyenlerin değer yargıları, televizyonun bütünsel bir ideolojik kültürel içeriği yönünde olacaktır. Bu anlamda temel amaç da televizyonun, Azerbaycan'dan seçilen bir grup üniversiteli gencin dünya algılaması ve sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına katkısını ortaya koymaktır.

Bu çalışma son derece önem taşımaktadır. Nitekim Türkiye-Azerbaycan örneğinde yapılan ilk yetiştirme kuramı araştırmasına dayanmaktadır. Anket uygulaması bir araştırma grubu olarak belirlenen 500 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

2. Kuramsal Temel: Yetiştirme Kuramının Bileşenleri

Kültürel göstergeler projesi Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu'nun desteğiyle 1960'ların sonunda başlatılmıştır. Kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi bileşenlerinden oluşan proje aynı zamanda yetiştirme kuramı olarak da tanımlanmaktadır. Yetiştirme kuramı bu bileşenleri ile televizyon dünyası ve bu dünyadan yansıyan görüntülere

yoğun olarak maruz kalan izleyiciler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Shanahan ve Morgan, 1999, ss. 6-7). George Gerbner tarafından geliştirilmiş bu proje 1967 yılından sonraki yıllarda televizyonun dramatik içeriğindeki merkezi akışı izlerken, 1970'li yılların sonrasında ise (Gerbner vd, 2014, s. 282) ABD'de ülkenin yaygın olarak paylaşılan ve kültürel sembollerinden en önemlisi olan televizyonla büyümenin ve yaşamanın sonuçları üzerine yoğunlaşmıştır (Shanahan ve Morgan, 1999, ss. 6-7). Gerbner ve arkadaşları televizyonun, sunduğu içerikleri bireylerin zihnine ekmekte olduğunu savunmaktadırlar. Daha açık söylemek gerekirse televizyon görüntülerine çok maruz kalan izleyicilerin daha az maruz kalan izleyicilerle karşılaştırıldığında televizyondan yansıyan içerikler doğrultusunda bir dünya görüşüne sahip oldukları görüşü korunmaktadır (Özer, 2005c, ss. 76-77).

Gerbner ve arkadaşları tarafından 1967 yılından sonra Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulunda medya içeriği ve etkileri üzerine bilimsel bir çalışma yürütülmüş ve bu çalışmada televizyon dünyasında şiddet, şiddetin doğası, kapsamı, sembolik işlevleri üzerine inceleme yapılmıştır (Gerbner, 1972, s. 455). Nitekim 1976 ve onu takip eden yıllar içerisinde ise mesaj içerikleri ile izleyicilerin sosyal gerçeklik algıları arasındaki ilişki ve onun sonuçlarına odaklanılmıştır (Gerbner, 1977a). Bütün bu araştırmalar sonucu ortaya çıkan yetiştirme kuramı yinelenen televizyon içerikleri ile bu içeriklere maruz kalan izleyicilerin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasını karşılaştırarak onları ilişkilendiren bir veri tabanı ve bir dizi rapordur (Gerbner, 1994, s. 393).

Yetiştirme kuramı; kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi olarak üç temel bileşene ayrılmaktadır.

2.1. Kurumsal Süreç Çözümlemesi

Kurumsal süreç çözümlemesi, yetiştirme kuramının ilk bileşenidir. Bu çözümleme aşamasında, "İnsan bilincini yöneten kitlesel mesajların akışını kim, nasıl yönetmektedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu aşamada insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırmalarının ve dünya algılamalarının altında yatan kurumsal sürecin çözümlemesi yapılmaktadır. Nitekim televizyonun sosyal gerçekliği çarpıttığı ve insanlara bu çarpıtılmış sosyal gerçekliği sunduğu, dolayısıyla izleyicilerin de bu içerikleri kavramlaştırdıkları düşünülürse burada elbette ki araştırılması gereken en önemli konu söz konusu mesajların nasıl ortaya çıktığını ve hangi kaynaklara dayandığını açıklamak olacaktır (Özer, 2020, ss. 96-98). Kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj içeriklerini üreten kurumlarda kararların nasıl alındığını, müşteri taleplerinin nasıl oluşturulduğunu, sembolik ürünlerin şekillenme sürecinin nasıl gerçekleştiğini incelemektedir. Diğer taraftan da kurumsal çözümleme, ortaya çıkan mesajların üretim sürecinde dayandığı

güç ilişkilerini araştırmaktadır (Batmaz ve Aksoy, 1995, s. 24). Bunun nedeni tüm kitle iletişim araçlarının ve buna bağlı politikaların yalnızca endüstriyel gelişim ve sosyal ilişkilerle bağlı olmadığı aynı zamanda belirli kurumsal ve endüstriyel güç ve baskı türleri ile de yakından ve önemli düzeyde ilişkili olmasıdır. Bu durumu şöyle açıklamak yerinde olacaktır: Bir kanal varsa onları kısıtlayan yasaları ve kuralları, sağlayıcıları, dağıtıcıları, rakipleri, sermayeyi sağlayan patronları da vardır. Güçlerin sistematik olarak uygulanması, kurumsal rollerde ve güç merkezleri ile ilişkilerde yatmaktadır (Gerbner, 1977a, s. 200). Örneğin üretilen mesaj içeriklerinden yalnızca bir kısmı yani söz konusu politikalara veya güç gruplarına uygun olanları seçilir ve formüle edilerek toplu dağıtım için hazırlanır. Bu nedenle de kurumsal süreç çözümlemesinde mesajların nasıl seçileceği, formüle edileceği ve iletileceği üzerinde sistematik ve genelleştirilmiş bir etkiye sahip olan tüm önemli güçler, roller ve ilişkiler dikkate alınarak incelenmelidir (Gerbner, 1973, s. 559). Gerbner ve arkadaşları kurumsal süreç çözümlemesini Amerika Birleşik Devletleri'nde hiç yapmadılar. Özgün çalışmada da kurumsal süreç çözümlemesi Azerbaycan'ın kendi özgül koşullarında yapılamamıştır.

2.2. Mesaj Sistem Çözümlemesi

Yetiştirme kuramının ikinci bileşeni olan mesaj sistem çözümlemesi televizyon programları üzerinde gerçekleştirilmektedir. İlk başta şunu belirtmek gerekir: Gerbner, mesajı somut fiziksel ve sosyal ilişkilerin, sosyal ve tarihsel olarak belirlenmiş ifadesi şeklinde tanımlamaktadır. Mesajlar, ürettikleri toplumsal ilişkiler ve bağlamları dikkate alınarak anlaşılabilir bakış açısı, önermeler ve varsayımları incelemektedir. Öte yandan bu içerikler söz konusu ilişkileri yeniden düzenlemektedir. Bu nedenle mesajlar, oluşturdukları pratikler ve yapıları anlamlarını vermekte ve yinelenerek işlevlerini sürdürmektedirler (Morgan, 1995, s. 104). Buradan yola çıkarak mesaj sistem çözümlemesini, sembolik dünyanın yapısını, bileşenlerini ve oluşumunu ortaya çıkaran ve açıklayan çözümleme olarak tanımlamak mümkündür. Bu çözümleme televizyon programları üzerinde yapılmakta ve içerikler tek tek bölümler şeklinde değil, bir sistem olarak belirli zaman dilimlerinde incelenmektedir. Bununla birlikte mesaj sistem çözümlemesi insanların televizyondan maruz kaldığı görüntülerin tanımlanmasına ilişkin veriler toplamaktadır (Gerbner ve Gross, 2014, ss. 347-348).

Çözümleme, yalnızca bir programı incelemez. Bunun yerine televizyon içeriklerini gözlemleyen ve kodlayan araştırmacılar aracılığı ile yıllık örneklem haftaları ve gündüz dramatik programlar üzerine odaklanır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 184). Bu çözümleme sürecinde temel amaç izleyici topluluklarının uzun dönem boyunca en çok maruz kaldığı, en çok yinelenen ve en temsili olan içeriklere ulaş-

mak ve onları değerlendirmektir (Gerbner vd, 1986, s. 25). Nitekim mesaj sistem çözümlenmesi kitle iletişim araçlarının sunduğu sembolik dünyanın tanımlanmasını yapmaktadır. Bu nedenle tek tek program ve içeriklerle ilgilenmek yerine heterojen kitleler tarafından izlenen bütün içerikleri ele almaktadır. Daha açık söylemek gerekirse çözümlenme kitle iletişim araçlarının ortak yönlerini ortaya çıkarmaktadır (Batmaz ve Aksoy, 1995, ss. 24-25). Sonuç olarak bu çözümlenme; ne olduğu, neyin önemli olduğu, neyin doğru olduğu, neyin ne ile ilişkili olduğu gibi genel sorulara yanıt aramaktadır (Gerbner, 1969, ss. 142-143).

Mesaj sistem çözümlenmesinin en önemli yanlarından biri, bu çözümlenme sonucunda elde edilecek bilgilerin yetiştirme çözümlenmesi sırasında kullanılacak olan sorulara kaynaklık etmesidir. Dolayısıyla mesaj sistem çözümlenmesinde yapılacak olan yanlış bir çözümlenme, saha araştırmalarının da yanlış sonuçlanmasına neden olacaktır (Özer, 2005c, s. 77).

2.3. Yetiştirme Çözümlenmesi

Yetiştirme kuramına ismini veren yetiştirme çözümlenmesi televizyon içeriklerinin izleyicilerin sosyal gerçeklik kavramlarına bağımsız katkısını incelemektedir. Dolayısıyla çözümlenme, görüntüler arasında en yaygın ve yinelenen olanlar ile ilgilenmektedir. Öte yandan yetiştirme çözümlenmesi televizyon dünyasını anlamaya ve açıklamaya yönelik bir araştırma olduğu için bu dünyadan yansıyan görüntülerle büyümenin ve yaşamanın kalıcı sonuçlarına da odaklanmaktadır (Gerbner vd., 1986, s. 38). Burada şunu da belirtmek gerekir: Yetiştirme kuramının gelişimi sırasında televizyon, baskın hikâye anlatma aracı olduğu için yapılan araştırmaların çoğu bu iletişim aracı üzerinde yapılmıştır. Ancak yetiştirme çözümlenmesi diğer kitle iletişim araçları için de kullanılmaktadır.

Televizyonun yetiştirme kuramı açısından bu kadar önemli olmasının bir sıra farklı nedenleri vardır: Televizyon merkezi bir hikâye anlatma sistemidir ve günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olarak her eve ortak görüntü ve mesajlar sunmaktadır. Televizyon, bütün tarihi engelleri aşarak birincil ortak kaynak hâline gelmiştir (Gerbner, 1986, s. 259). Televizyon, neredeyse çoğu insana ulaşarak hikâye anlatma görevini üstlenmiştir ve insanların çoğu gece ve gündüz demeden televizyonun gerçek anlamda hiç kapanmadığı bir dünyada yaşamaktadırlar (Gerbner, 1988, s. 224). Televizyon, her ne kadar dünyayı açıklamaya hizmet eden kitle iletişim araçlarından yalnızca bir tanesi olsa da aslında burada sunulan içerikler diğer medya araçlarında yayınlanan içeriklerden çok da farklı değildir. Öte yandan televizyonu diğer kitle iletişim araçlarından ayıran özellik; ortak kültürel normları standartlaştırma, sınırlama, büyütme ve hemen hemen tüm toplum türleriyle

paylaşma yeteneğidir. Nitekim televizyon aynı anda bütün sınıflara, gruplara ve yaşlara seslenen görüntü sunmaktadır (Morgan ve Signorielli, 1990, s. 14).

Televizyon çevre gibidir. Bu nedenle televizyon dünyasından kaçmak neredeyse mümkün değildir. Şiddet ise televizyondaki değerlerin ve gücün dağılımının bir sonucudur. Her ne kadar şiddet, yaşadığımız dünyada var olsa bile yine de televizyonda sunulduğu kadar çarpık değildir (Gerbner, 1977b, ss. 358-359). Örneğin kazalar, cinayetler, suç olayları ve felaketler televizyon ekranlarında gerçek dünyadan çok daha fazla sergilenmektedir (Gerbner, 1980, s. 66). Televizyonda, bu denli şiddete maruz kalmaktan çıkarılacak sonuç, içeriklerin saldırganlığı kışkırttığı değil; insanlarda bir güvensizlik duygusu yarattığı olmalıdır (Gerbner, 1981, s. 14). Daha açık söylemek gerekirse televizyon içeriklerine daha çok maruz kalan izleyiciler, aynı demografik gruplardaki bu içeriklere daha az maruz kalan izleyicilerle karşılaştırıldığında izleyicilerin güvensizlik duygusuna sahip olduğu görülmektedir. Sonuçlar ayrıca, televizyonun "tehlikeli dünya algısı"nın ve sosyal gerçekliğin yaş, eğitim, gelir, gazete okuma, kiliseye gitme gibi özelliklerden önemli bir ölçüde etkilenip değişmediğini göstermektedir (Gerbner, 1977c, s. 8).

Bütün bu ve diğer nedenlerden dolayı televizyona daha çok odaklanan yetiştirme kuramının temel hipotezi budur: İnsanların televizyona maruz kaldıkları veya televizyon izlemek için harcadıkları zaman miktarı ile onların dünya görüşleri arasında bir ilişki vardır. Yani aslında televizyonu çok izleyen kişilerin dünya hakkındaki görüşleri televizyonun baskın iletileri doğrultusundadır. Bununla da televizyonun hikâye anlatma işlevinin son derece güçlü olduğunu söylemek mümkündür (Shrum, 2017, s. 1). Kuramın temel hipotezini bir de bu şekilde açıklamak mümkündür. Televizyon dünyasının içeriklerine çok maruz kalan izleyicilerin, aynı içeriklere daha az maruz kalan izleyicilerle karşılaştırıldığında sorulan sorulara verdiği yanıtlar televizyondan aldıkları bilgiler ya da izledikleri görüntülerle paralel olmaktadır (Gerbner, 1984, s. 331). Ancak dikkat edilmesi gereken yetiştirme kuramının herhangi bir tür basit, doğrusal 'uyarıcı-tepki' modeli ile ilgilenmediğidir. Bunun yerine uzun vadeli, yaygın, yinelenen ve istikrarlı değişimleri incelemektedir (Morgan ve Signorielli, 1990, ss. 18-19).

Her bir izleyici televizyon içeriklerinden yansıyan görüntülere farklı miktarda maruz kalmaktadır. Ancak yetiştirme çözümlemesi için önemli olan nokta izleyicinin izleme miktarı değil, izleme seviyeleri arasında farklılıkların olmasıdır (Morgan ve Signorielli, 1990, s. 20). Bu nedenle çalışma sırasında katılımcılar televizyonu çok izleyenler, orta izleyenler ve az izleyenler olmak üzere 3 gruba bölünmektedir. Çözümleme sırasında her üç görüntüleme grubundaki izleyicilerin yanıtları karşılaştırılarak incelenmektedir. Katılımcıların görüntüleme süresi her kişiye göre

farklılık gösterse de yine de genel olarak televizyonu az izleyenler (günde 1 saat-ten az), orta düzeyde izleyenler (1 ila 3 saat arasında) ve çok izleyenler (3 saatten fazla) olarak gruplaştırılmaktadır (Gerbner, 1994, s. 390).

3. Yetiştirme Kuramında Bazı Yeni Kavramlar

Gerbner ve arkadaşları 1980'li yıllarda yetiştirme kuramına yapılan eleştiriler sonrasında ana akımlaştırma (mainstreaming) ve rezonans olarak adlandırdıkları iki yeni kavram geliştirmiştir. Ana akımlaştırma yine televizyon içeriklerine çok maruz kalan ancak farklı gruplardaki izleyiciler arasındaki ortak dünya görüşlerinin çözümlenmesi ile ilgilenmektedir. Eğitim, gelir ya da siyasi yönelim tarafından tanımlananlar gibi belirli demografik gruplardaki insanlar, dünyayla ilgili farklı görüşlere sahip olma eğilimindedirler. Yetiştirme kuramı bakımından önemli olan bir diğer önemli kavram ise rezonanstır. Rezonans gündelik yaşam tarzlarının televizyon dünyası ile uyumlu olduğu durumlarda izleyicilerin televizyon içeriklerinden yansıyan görüntüler doğrultusunda daha çok dünya görüşüne sahip olduklarını savunmaktadır. Örneğin suç ve şiddeti daha çok deneyimleyen kişiler veya gündelik yaşamında doğrudan bu konularda deneyime sahip olanlar için televizyon dünyası daha da etkili olmakta ve yetiştirmeyi önemli ölçüde arttırmaktadır (Shrum, 2017, s. 5). Gerbner, ana akımlaştırma çözümlenmesinden söz ederken televizyonun ortak bir bakış açısının kültürünü oluşturduğunu belirtmektedir. Yani televizyon dünyasına çok maruz kalan kişilerin sosyoekonomik statüleri, yaşadıkları bölge, cinsiyetleri, yaşları, iş konumları ve de geçmişleri ne olursa olsun ortak bir dünya görüşüne sahip olurlarsa bu durumda yaygın görüş hâline gelme gerçekleşmiş demektir (Batmaz ve Aksoy, 1995, s. 33).

Gerbner ve arkadaşları, yetiştirme çözümlenmesinin temel özelliklerini açıklamak için 3B "bulanıklaştırma (blurring), harmanlama (blending) ve bükme (bending)" kavramlarını geliştirmiştir. Geleneksel sosyal farklılıklar bulanıklaştırılmaktadır, aksi takdirde farklı gruplar ana akımla harmanlanmakta ve anaakım, medyanın kâr, popülist politika ve iktidardaki çıkarları doğrultusunda bükülmektedir (Gerbner, 1990a, s. 261). Bulanıklaştırma, televizyonu az izleyen grupların aksine televizyon içeriklerini çok izleyen izleyicilerin olduğu bir süreçtir. Televizyonun siyasi, sosyal ve kültürel ayrımlarını bulanıklaştırma eğilimidir. Harmanlama, farklı görüşlerin ana akım tarafından özümsemesi ve harmanlanmasıdır (Gerbner, 1981, s. 15). Bükme ise ana akımı kendi kurumsal çıkarlarına, küresel yatırımcıların ve sponsorların hizmetine doğru bükmektedir (Gerbner, 1990b). Televizyon ya siyasi farklılıkları bulanıklaştırır ya da kitlelerin sosyal yönelimlerini kendi ana akımı doğrultusunda ve kendi kurumsal çıkarlarına doğru bükür. Bu sürecin bir ürünü de "yeni popülizm"dir.

4. Yöntem

Çalışmada mesaj sistem çözümlemesi için, ön ankete bağlı olarak ATV, Kanal D, Star TV ve Show TV kanalları seçilmiştir ve 19.00-23.00 saatleri arasındaki programları üzerinde mesaj sistem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Çözümlemede 20 ana haber, 11 dizi, 6 yerli film, 3 yerli komedi programı, 1 yabancı film ve 1 bilgi yarışması incelenmiştir. Ana haber çözümlemesinde haberi sunan spikerin ilk haberle ilgili ilk sözcüğünden veya ilk görüntüden başlayarak, aynı şekilde son haberdeki son görüntü veya son sözcüğe kadarki zaman kullanılmıştır. Dizi ve programlar ise görüntünün ilk dakikasından son dakikasına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu çözümlemenin gerçekleşmesi için Gerbner'in geliştirdiği mesaj sistem çözümlemesi formu kullanılmıştır. Mesaj sistem çözümlemesi toplam olarak 3 hafta sürmüştür. Elde edilen çözümleme verileri aynı gün SPSS'e girilmiştir. Televizyon görüntülerine ilişkin çözümleme bitirildiğinde frekans dağılımlarına SPSS'te bakılmıştır. Bu bulgulardan hareketle yetiştirme çözümlemesi için sorular hazırlanmıştır. Dolayısıyla yetiştirme çözümlemesinde kullanılan sorulara temel oluşturan ya da kaynaklık eden bulgulara mesaj sistem çözümlemesi aracılığıyla ulaşılmıştır.

Yetiştirme çözümlemesi televizyon dünyasının en çok yinelenen içerikleri doğrultusunda hazırlanan soruların kullanıldığı saha araştırmasından elde edilen veriler üzerinde yapılmaktadır. Çözümleme, televizyon dünyasına yoğun olarak maruz kalmanın izleyicilerin dünya algıları üzerinde nasıl bir role sahip olacağını araştırmaktadır. Daha açık söylemek gerekirse yetiştirme, sosyal gerçeklik kavramlaştırması bağlamında yoğun izleyicilerin mesaj içeriklerinden ne öğrendiğini açıklamaktadır. Bu nedenle çok izleyenlerin "televizyon yanıtı", görüntülere daha az maruz kalanların ise farklı şekilde yanıt vermeleri beklenmektedir (Özer, 2020, s. 110).

Yetiştirme çözümlemesi ise Bakü/Azerbaycan'da 26 Nisan-8 Mayıs tarihleri arasında üniversitelerde İletişim Fakültesi dışında eğitim alan 300 kadın ve 200 erkek olmak üzere toplam 500 öğrenci bakımından tamamlanmıştır. Söz konusu üniversiteler şunlardır: Azerbaycan Tıp Üniversitesi, Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi, Azerbaycan Devlet Petrol ve Sanayi Üniversitesi, Bakü Mühendislik Üniversitesi, Azerbaycan Emek ve Sosyal İlişkiler Akademisidir. Bu üniversitelerin seçilmesinin nedeni televizyonla ilgili araştırmanın yapılması açısından daha uygun olacağıdır.

Çözümlemenin amacına uygun olarak izleme saati az, orta, çok olarak gruplaştırılmıştır. İzleme süresi bakımından 60 dakika ve altı "az", 61 dakika ve 179 dakika arası "orta", 180 dakika ve üstü "çok" olarak nitelendirilmiştir. İzleme süresinin bu şekilde bölünmesi George Gerbner ve arkadaşları tarafından uygun görülmektedir (Shanahan ve Morgan, 1999). Çözümlemeler SPSS 26 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

5. Bulgular ve Yorumları

Mesaj Sistem Çözümlemesi sonucunda televizyon dünyası ile ilgili bazı veriler ortaya çıkmıştır. Bunları paylaşmak yetiştirme çözümlemesinde kullanılan soruları anlamak adına yararlı olacaktır. Nitekim yetiştirme çözümlemesinde kullanılan sorular bu verilerle hazırlanmıştır. Aşağıda hazırlanan mesaj sistem bulguları yalnızca anlamlı çıkan testler bakımından sunulmuştur.

Mesaj Sistem Çözümlemesi için ATV, Kanal D, Star ve Show TV kanallarının öncelikle haber daha sonra dizi ve program içerikleri incelenmiştir. Televizyon içeriğinden elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre 17-21 Ocak hafta içi 5 günü kapsayan toplam 265 haberden 70'i ATV, 82'si Kanal D, 72'si Show ve 41'i ise Star TV'de yayınlanmıştır. Aynı tarih aralığında ATV ve Kanal D ekranlarının her birinde 5'er program gösterilirken Star ve Show TV kanallarında ise 6'şar program ekranlara sunulmuştur. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta haber ve dizi içeriklerinden ulaşılan sonuçların birbirini destekler nitelikte olmasıdır.

Televizyon dünyasındaki haber ve program içerikleri karşılıklı şekilde incelendiğinde suç ve yolsuzluk konulu görüntülerin diğer konulardan çok daha fazla sunulduğu ve yinelendiği ortaya çıkmıştır. Bulgulara göre haber çözümlemesi sırasında elde edilen 265 haberden 142'sinde; dizi ve programlarda ise 38 içerikten 17'sinde suç ve yolsuzluk sunulmaktadır. Dolayısıyla içeriklerde suç ve şiddetle ilgili görüntülerin fazla yer aldığı söylemek mümkündür. Ayrıca görüntülenen şiddet olaylarının tonu çoğunlukla ciddidir ve eylemler büyük oranda suç sayılmaktadır. Aynı zamanda çözümleme sonuçları şiddetin daha çok erkekler arasında yaşandığını ortaya çıkarmıştır. Nitekim televizyon dünyasında erkekler kadınlarla karşılaştırıldığında daha fazla sunulmaktadır. Örneğin film çözümlemesi sırasında ulaşılan 82 ana karakterden 31'ini kadınlar temsil ederken 51 kişi ise erkeklerden oluşmaktadır. Bu oran haber çözümlemesinden elde edilen sonuçlarda daha fazladır. Çözümleme verilerine göre 236 ana karakterden yalnızca 68'ini kadınlar oluşturmaktadır. Aynı görüntülerde erkeklerin sayısı kadınların sayısından ortalama 3 kat daha çoktur. Belirtilmesi gereken diğer nokta erkek karakterlerin iş sahibi gibi gösterilmesi ve çoğunlukla çalışma ortamında sunulmasıdır. Buna karşın kadınlar sayıca az olmakla birlikte çoğu içerikte de ev kadını olarak temsil edilmektedir. Ayrıca bu oranlar yardımcı karakterler için de geçerlidir. Hem haber hem dizi çözümlemesinden ulaşılan yardımcı karakter sayısı 667 kişidir. Bunlardan 220'si kadınlardan, 447'si erkeklerden oluşmaktadır. Bu karakterler arasından büyük ya da küçük çocuğu olan kişi sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur.

Çözümleme bulgularından ulaşılan bir diğer sonuç daha önce belirtildiği gibi erkek

egemen yapının temsilidir. Erkekler hem ana karakter hem de yardımcı karakterler bakımından sayıca üstündür. Çoğunlukla genç yetişkin grubu temsil eden erkekler maddi olarak daha iyi durumda olmakla birlikte iş insanıdır ve başarılıdır. Buna karşın kadınlar ise iş hayatından soyutlanmış, daha çok yardıma ihtiyaç duymakta ve çoğu zaman çocukları ile birlikte sunulmaktadır. Dolayısıyla televizyon dünyası ile gerçek dünyanın örtüşmediğini söylemek doğru olacaktır. Özel bazı durumlara göre de televizyon dünyasında aile ve evliliğe önem verilmektedir.

Bütün bu sonuçlar Gerbner'in televizyon dünyası ile ilgili düşüncelerini destekler niteliktedir. Nitekim Gerbner (1985) yaptığı çalışmalarda televizyonda erkeklerin kadınlardan fazla sunulduğunu ve televizyon dünyasının yalnızca bir sayıdan oluşmadığını, görüntülerde sunulan karakter sayılarının bu kültürde yetişen insanların maruz kaldığı ve öğrendiği iletiler olduğunu belirtmiştir.

Bu sorulardan hareketle hazırlanan soruların testlerinden yalnızca anlamlı çıkanlar boyut sorunu nedeniyle tablolar eşliğinde sunulmuştur.

			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
İzleme yoğunluğu	Az	Adet	46	64	158	268
		Yüzde	17,2%	23,9%	59,0%	100,0%
	Orta	Adet	30	20	85	135
		Yüzde	22,2%	14,8%	63,0%	100,0%
	Çok	Adet	22	10	65	97
		Yüzde	22,7%	10,3%	67,0%	100,0%
Toplam	Adet	98	94	308	500	
	Yüzde	19,6%	18,8%	61,6%	100,0%	

Tablo 1. Birinci Yetiştirme Testi
 χ^2 : 11.100 sd. 4 p: 0.02 r: 0.05

1. "Genel olarak söylersek günümüzde evlilik hâlâ önemini korumaktadır, ifade-sine katılım derecenizi belirtiniz." yargısıyla ilgili birinci test anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). Buna göre, izleme yoğunluğu ile evlilik durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. "Katılıyorum." diyenlerden az grubunun payı yüzde 59'dur. Çok diyenler (yüzde 67) ise az diyenlerden yüzde 8 yüksek çıkmıştır. Söz konusu yüzde 8'lik fark, yetiştirme delilidir. Dolayısıyla bu soru bakımından test, televizyonun insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılamasına olan katkısını sunmuştur. Burada belirtilmesi gereken bir nokta ki kare değerinin yüksek olmasına karşın ilişkinin gücünün zayıf çıkmasıdır. Elbette bu sonuçlar anlamlılık durumunu değiştirmemektedir.

			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
İzleme yoğunluğu	Az	Adet	38	35	195	268
		Yüzde	14,2%	13,1%	72,8%	100,0%
	Orta	Adet	31	12	92	135
		Yüzde	23,0%	8,9%	68,1%	100,0%
	Çok	Adet	9	8	80	97
		Yüzde	9,3%	8,2%	82,5%	100,0%
Toplam		Adet	78	55	367	500
		Yüzde	15,6%	11,0%	73,4%	100,0%

Tablo 2. İkinci Yetiştirme Testi χ^2 : 11.382 sd. 4 p: 0.02 r: 0.07

2. “Genel olarak söylersek günümüzde hâlâ bir işte çalışmayan kadın sayısı oldukça fazladır, ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.” yargısıyla ilgili ikinci test de anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). Bu durumda izleyicilerin izleme yoğunluğu ile bir işte çalışmayan kadın sayısının oldukça fazla olduğu düşüncesi arasında anlamlı ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Katılıyorum diyenlerden az grubunun aldığı pay yüzde 72.8’dir. Buna karşın çok izleyenlerin yüzdesi 82.5’tir. Gruplar arasında çok izleyenlerin lehine yüzde 9.7’lik fark vardır. Bu fark, yapılan testin sunduğu yetiştirme delili olarak belirlemektedir. Bununla birlikte ki kare değeri incelendiğinde oranın yüksek olduğunu görmek mümkündür. Her ne kadar ilişkinin gücü zayıf olsa da bu bulgu, yetiştirme delili olduğu sonucunu değiştirmemektedir.

			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
İzleme yoğunluğu	Az	Adet	40	45	183	268
		Yüzde	14,9%	16,8%	68,3%	100,0%
	Orta	Adet	29	21	85	135
		Yüzde	21,5%	15,6%	63,0%	100,0%
	Çok	Adet	28	10	59	97
		Yüzde	28,9%	10,3%	60,8%	100,0%
Toplam		Adet	97	76	327	500
		Yüzde	19,4%	15,2%	65,4%	100,0%

Tablo 3. Üçüncü Yetiştirme Testi χ^2 : 10.305 sd. 4 p: 0.04 r: -0.15

3. “Genel olarak söylersek günümüzde hâlâ erkek egemen yapı söz konusudur, ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.” yargısıyla ilgili test anlamlı çıkmıştır (p: 0.04). Bu testin anlamlı çıkması televizyon içeriklerine yoğun olarak maruz kalan

izleyici grubu ile erkek egemen yapı konusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla testin sunduğu sonuca göre televizyon dünyasından yansıyan görüntüler yetiştirme kuramının hipotezinde olduğu gibi insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına katkıda bulunmuştur.

			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
izleme yoğunluğu	Az	Adet	18	28	222	268
		Yüzde	6,7%	10,4%	82,8%	100,0%
	Orta	Adet	7	20	108	135
		Yüzde	5,2%	14,8%	80,0%	100,0%
	Çok	Adet	14	9	74	97
		Yüzde	14,4%	9,3%	76,3%	100,0%
Toplam	Adet	39	57	404	500	
	Yüzde	7,8%	11,4%	80,8%	100,0%	

Tablo 4. Dördüncü Yetiştirme Testi
 χ^2 : 9.428 sd. 4 p: 0.05 r: -0.14

4. “Genel olarak söylersek günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir, ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.” yargısıyla ilgili test anlamlı çıkmıştır (p: 0.05). Test sonuçlarına göre katılımcılar insanların saldırıya uğradıklarını düşünmektedirler.

			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Toplam
izleme yoğunluğu	Az	Adet	44	33	191	268
		Yüzde	16,4%	12,3%	71,3%	100,0%
	Orta	Adet	27	30	78	135
		Yüzde	20,0%	22,2%	57,8%	100,0%
	Çok	Adet	14	14	69	97
		Yüzde	14,4%	14,4%	71,1%	100,0%
Toplam	Adet	85	77	338	500	
	Yüzde	17,0%	15,4%	67,6%	100,0%	

Tablo 5. Beşinci Yetiştirme Testi
 χ^2 : 9.580 sd. 4 p: 0.05 r: -0.07

5. “Genel olarak söylersek günümüzde şiddet her sosyoekonomik statü üyeleri arasında yaşanmaktadır, ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.” yargısıyla ilgili test anlamlı çıkmıştır (p: 0.05). Bu testin sonucuna göre televizyon mesajlarına çok maruz kalan kişilerle, şiddetin bütün sosyoekonomik statü üyeleri arasında yaşandığı düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Yetiştirme çözümü için saha araştırmasında kullanılmak üzere 37 soru hazırlanmıştır. Söz konusu sorular, yetiştirme kuramının doğasına uygun bir şekilde mesaj sistem çözümlemesinin bulgularına dayanılarak oluşturulmuştur. Araştırma için Azerbaycan'da, iletişim fakültesinin olmadığı 5 üniversiteden 300 kadın ve 200 erkek olmak üzere 500 kişiye ulaşılmıştır. Kuramın temel hipotezinden yola

çıkarak televizyon içeriklerine çok maruz kalan katılımcıların televizyon dünyasından yansıyan görüntüler doğrultusunda sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına ve dünya algısına sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorulardan yetiştirme çözümlemesi sonucunda 5 test anlamlı sonuçlanmıştır. Anlamlı çıkan testler şunlardır: “Evlilik hâlâ önemini korumaktadır.”, “Bir işte çalışmayan kadın sayısı oldukça fazladır.”, “Hâlâ erkek egemen yapı söz konusudur.”, “İnsanlar her an bir saldırıya uğrayabilir.”, “Şiddet, her sosyoekonomik statü üyeleri arasında yaşanmaktadır.” Dolayısıyla yetiştirme çözümlemeleri sonucunda televizyonu izleme yoğunluk oranlarının yukarıdaki varsayımlar bakımından etkili olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir şekilde açıklamak gerekirse Azerbaycan’da gerçekleştirilen yetiştirme çözümlemesi sonuçlarına göre televizyonu çok izleyen öğrenciler, az izleyen öğrencilerle karşılaştırıldıklarında hâlâ evliliğin önemli olduğunu, çalışmayan kadın sayısının fazla olduğunu, erkek egemen yapının söz konusu olduğunu, insanların her an bir saldırıya uğrayabileceğini, şiddetin her sosyoekonomik statü üyeleri arasında yaşandığını düşünmektedirler.

Yetirme çözümlemesi sonucunda anlamlı çıkan testlerle birlikte anlamsız testler de çıkmıştır. Söz konusu soruların anlamlı sonuçlanmaması farklı nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenlerden birincisi katılımcıların Azerbaycanlı öğrenciler olmalarından dolayı yalnızca Türk televizyon kanallarını değil aynı zamanda yerel ve farklı ülkelerin kanallarını da izlemeleridir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi uygulanan ön anket çalışmasında öğrencilerden yüzde 65’i Türk kanallarını izlediklerini belirtmiştir. Dolayısıyla yüzde 35 oranında kesimin diğer kanalları izlemesi yetiştirme sorularına verdikleri yanıtlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra anlamsız çıkan yetiştirme sorularını Azerbaycan’daki sosyokültürel durumla açıklamak mümkündür. Örneğin yaşlılara gereken önem verilmiyor sorusunun anlamsız çıkmasının nedeni genel olarak Azerbaycan’da yaşlı ebeveynlerin bakımını çocuklarının üstlenmesidir. Dolayısıyla üniversite öğrencisi olan katılımcıların anne ve babaları dışında ailenin diğer büyük üyeleri ile birlikte yaşıyor olmaları bu durumu açıklayabilir. Anlamsız çıkan, “Günümüzde birlikte yemek yemek ailenin birliğinin sürmesine katkıda bulunur.” sorusu bu şekilde açıklanabilir. Azerbaycan’da üniversitelerin büyük çoğunluğu Bakü’de bulunmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin içerisinde Bakü’de yaşayanlarla birlikte başka şehirlerden gelenler de bulunmaktadır. Söz konusu katılımcılar öğrenci olduğu için ailelerinden uzakta yaşadıkları ve onlarla birlikte çok zaman geçiremedikleri düşünülürse bu şekilde yanıt vermeleri olağandır.

Yetiştirme testleri arasında anlamsız çıkan, “Günümüzde insanlar karşı cinsle sevgilerini rahatça açığa vurabilmektedirler ve günümüzde insanlar cinsellik ko-

nusunda daha özgür davranabilmektedirler.” yargıları içerik anlamında birbiri ile bağlantılı sorulardır. Dolayısıyla testlerin anlamsız çıkma nedeniyle de ilişkili olduğu düşünülebilir. Bu testler, Azerbaycan toplumunda süregelen kültürel yapı ile açıklanabilir. Nitekim Azerbaycan’da hâlâ muhafazakâr bir toplum yapısı söz konusudur. Bu nedenle de katılımcılar yaşadıkları çevrede sevgilerini açık bir şekilde ifade edememekte ve cinsellik konusunda özgür davranmamaktadırlar. Öğrencilerin bu şekilde düşünmesi söz konusu testlere verdikleri yanıtlarla örtüşmektedir. Nitekim insanların sevgilerini açıkça ifade edemediklerini düşünen kişi sayısı kararsız katılımcılarla birlikte 288’dir. İnsanların cinsellik konusunda özgür davranmadığını düşünen kişi sayısı ise yine kararsız katılımcılarla birlikte 264 kişidir. Her iki soru için katılımcıların yüzde 50 oranından fazlasının bu şekilde yanıt vermesi durumun çevre etkisine bağlı olarak açıklanabileceği düşüncesini oluşturmaktadır.

Yetiştirme kuramının temel varsayımlarından olan “Günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız.” testi anlamsız sonuçlanmıştır. Ancak tablo sonuçlarına bakıldığında toplam 500 katılımcıdan 394 kişinin söz konusu yargıya katıldığı görülmektedir. Bu testin anlamsız çıkması Gerbner’in (Morgan, 1995; Shanahan ve Morgan, 1999) “bireyler arası iletişimin kaynağının kitle iletişimi olabileceğine” ilişkin düşüncesini doğrular niteliktedir. Ayrıca, “Günümüzde insanlara güvenilemez ve günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyordur.” yargıları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim katılımcılardan yalnızca 30 kişi insanlara güvenebileceğini düşünürken bunun tersi yönde düşünen kişi sayısı ise 405’tir. İkinci testin sonuçlarına göre ise katılımcılardan 408 kişi insanların kendilerini güvende hissetmediklerini düşünmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta her 3 testin yanıt oranlarının birbirine oldukça yakın olmasıdır. Bu sonuçlara dayanarak katılımcıların çoğunun dünyanın tehlikeli olduğu, başka insanlara güvenilmeyeceği ve insanların güvende hissetmediği yönünde bir dünya algısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan test sonuçlarını çevre etkisiyle açıklamak doğru olmayacaktır. Nitekim katılımcılar bu şekilde düşünmüş olsalardı katılmıyorum diyenlerin yanıt oranları da fazla olurdu.

Yetiştirme çalışması için saha araştırmasında katılımcılara yöneltilen “Günümüzde büyük şehirler tehlikeli olmuştur ve şehir merkezleri tehlikenin yaşandığı asıl yerlerdir.” yargıları da anlamlı olmayan testler içerisindedir. Bu yargılarda katılanlarla katılmayanların yüzdesi karşılaştırıldığında oranların “Katılmıyorum.” yönünde daha yüksek olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda test sonuçları katılımcıların yukarıda sözü edildiği gibi kitle iletişiminin bireyler arası iletişime konu olduğu şeklinde açıklanabilir. Öte yandan oranların birbirine yakın

olması öğrencilerin Bakū'nün ve diğer merkezi bölgelerin güvenli olduğunu düşünebileceği varsayımını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak televizyonla ilgili belli testlerin anlamsız olmasına karşın 5 anlamlı testin çıkması televizyonun, içeriklere çok maruz kalan öğrenciler üzerinde yetiştirme rolü olduğunu göstermektedir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki bu çalışmada yetiştirme tabloları katılımcıların yüzde oranları bağlamında açıklanmıştır. Örneğin "Katılıyorum." kategorisindeki az ve çok izleyenlerin oranlarının birbirine yakın olması ya da çok izleyenler yönünde yüksek olması kitle iletişiminin bireyler arası iletişime yansıdığına göstergesi olabilir. Bu şekilde yorumlamanın yapılması Gerbner'in düşünceleri ile bağdaşmaktadır ve dolayısıyla yetiştirme kuramına bir katkı değerlendirilmektedir.

6. Ana Akımlaştırma Testi Sonuçları ve Değerlendirmeleri

Yetiştirme çalışmalarının yayımlanmasından sonra çözümlenmeye yönelik eleştiriler doğrultusunda oluşturulan ana akımlaştırma ve yetiştirme çözümlenmeleri birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Nitekim bu çözümlenmeler birbirini tamamlamaktadır. Ana akımlaştırma televizyon içeriklerine çok maruz kalan izleyicilerin televizyon mesajlarını diğer etkilerden kaynaklanan davranışları ve yönelimleri yok ederek kavraması demektir. Daha açık söylemek gerekirse çözümlenme farklı görüşlere sahip olan izleyicilerin bir araya gelmesini sağlamaktadır. Yetiştirme çözümlenmesi farklı değişkenlerle etkileşimde görülebilmektedir. Bu nedenle ana akımlaştırma çözümlenmeleri yetiştirme bazında bazı alt gruplar için zayıf, bazıları için güçlü, bazıları için ise hiç olmadığı belirli etkileşimleri açıklamaktadır (Gerbner vd., 1982, akt. Özer, 2004, ss. 71-75)

Bu çalışmada yetiştirme sorularıyla aynı olan sorular üzerinden yaş, cinsiyet ve öğrencilerin harcama oranlarına göre ana akımlaştırma çözümlenmesi yapılmıştır. Çözümlenme sonucunda cinsiyete ve öğrencilerin haftalık harcama oranına göre 2'şer test anlamlı çıkarken, yaş değişkenine göre ise 7 test anlamlı sonuçlanmıştır. Yaş değişkenine göre anlamlı çıkan testler şunlardır: "Evlilik hâlâ önemini korumaktadır.", "Bir işte çalışmayan kadın sayısı oldukça fazladır.", "İnsanlar her an bir saldırıya uğrayabilir.", "Tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız.", "Gündüzleri de tehlikeli olmaya başlamıştır.", "İstanbul tehlikeli bir şehirdir.", "Büyük şehirler tehlikeli olmuştur." Şunu da belirtmek gerekir ki anlamlı testlerin çoğu yaş ara değişkeninin katılmasıyla birlikte çıkmıştır. Bu testlerden İstanbul'un tehlikeli şehir olduğuyla ilgili olanı ikinci grup bakımından, yani yaşları 20 ve üstü olan katılımcılar tarafından anlamlı kabul edilmiştir. Yaş ara değişkeni ile ilgili olan diğer

6 anlamlı ana akımlaştırma testi ise 17, 18 ve 19 yaş gruplarını kapsamaktadır. Dolayısıyla 20 yaşın altında olan öğrencilerin günümüzde evliliğin hâlâ önemini koruması, çalışmayan kadın sayısının oldukça fazla olması, insanların her an bir saldırıya uğraması, tehlikeli dünya sendromu, ayrıca gündüzlerin de tehlikeli olmaya başlaması, İstanbul'un ve genellikle büyük şehirlerin tehlikeli olması gibi dünya algıları televizyon dünyasının sunduğu içerikler yönündedir. Cinsiyet ara değişkenine bağlı olarak gerçekleştirilen ana akımlaştırma çözümlerinde ise "Günümüzde hâlâ bir işte çalışmayan kadın sayısını oldukça fazladır." testi ile "Günümüzde hâlâ erkek egemen yapı söz konusudur." testleri erkek grupları kontrol edildiğinde kadınlar bakımından anlamlı sonuçlanmıştır. Öte yandan öğrencilerin haftalık harcama oranının ara değişken olarak kullanıldığı testlerde ise anlamlı çıkan "Günümüzde hâlâ bir işte çalışmayan kadın sayısı oldukça fazladır." ve "Günümüzde evlilik hâlâ önemini korumaktadır." testleri ekonomik anlamda daha düşük olan gruplar bakımından anlamlı sonuçlanmıştır.

Genel olarak yetiştirme çözümleri ve ana akımlaştırma çözümleri bakımından toplamda 16 test anlamlı sonuç vermiştir. Burada önemli olan tehlikeli dünya sendromuna yönelik varsayımın anlamlı çıkmasıdır. Nitekim tehlikeli dünya sendromu yetiştirme kuramının bulguları açısından önem taşımaktadır. Söz konusu tehlikeli dünya sendromu 20 yaş altı öğrenci grupları bakımından anlamlı sonuçlanmıştır. Bu durum televizyonu çok izleyen Azerbaycanlı öğrencilerin bir grubunun genel olarak kendilerini tehlikede duyumsadıklarını göstermektedir. Ayrıca aynı grup öğrenciler gündüz saatlerinin de tehlikeli olduğunu ve her an saldırıya uğrayabileceklerini düşünmektedirler.

7. Sonuç

Bu çalışma rastlantısal yapılmamıştır. Yazarlardan biri olan Azerbaycanlı bir öğrencinin Anadolu Üniversitesi dönemin sosyal bilimler enstitüsü basın ve yayın doktora programına bağlı, yazarlardan diğerinin verdiği "Medyada Şiddet Araştırmaları" dersinin yetiştirme kuramı haftasında "kendi ülkesinde Türk televizyonlarının 15 yıldan fazla süredir ülke kanallarından daha fazla izlendiğini gözlemlediğini" belirtmesiyle düşünülmüştür. Bu durum doğru mu diye bir pilot çalışma yapılmış ve önemli oranda doğruluğu saptanmıştır. Bunun üzerinde doktora tezinde çalışılmıştır. Elbette mesaj sistem çözümleri Türk kanallarının programları bakımından yapılmıştır. Yetiştirme çözümleri için anket ise Bakü/Azerbaycan'da uygulanmıştır.

Sonuç olarak çalışmada George Gerbner'in yetiştirme kuramı bakımından televizyonun rolünün olduğu anlaşılmıştır. Bir başka ifadeyle Türk televizyon kanalla-

rında sunulan içeriğin Azerbaycanlı üniversite öğrencilerinin dünya algılamalarına ve sosyal gerçeklik kavramlaştırılmalarına katkısı yani yetiştirme rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim yetiştirme testleri bütün olarak değil, tek tek soru ve bunun testi bakımından değerlendirilmekte ve yalnızca bir test bile anlamlı çıksa televizyonun yetiştirme rolünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Azerbaycan'da Türk kanallarının çok izlendiğini ve söz konusu içeriklerin çok izleyen öğrencilerin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına ve dünya algılamasına katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Böylece yetiştirmenin her iki ülkede de gerçekleştirildiği bu ve bazı araştırmacıların daha önce yaptıkları çalışmalarca ortaya konmuştur. Giderek yetiştirme kuramının yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde geçerli olmadığı sonucu da çıkmıştır. Bu sonuç, günümüzün izleme ortamı ve biçimi değişmesine karşın ortaya çıkmıştır ve önemlidir. Nitekim çoğu izleyici çarpıtılmış bir sosyal gerçeklik algılamakta ve dünya görüşleri de buna bağlı şekillenmektedir. Bu da bir haksızlıktır ve giderek hegemonyaya uzanacak bir süreci ifade etmektedir. Zaten kuramın geliştirilmesinden bu yana geçen 60 yılın ortalarında yani 2000'lere doğru Shanahan ve Morgan (1999), yetiştirmeyi hegemonya kavramıyla açıklamış, Türkiye'den Ömer Özer de (2011) bunu araştırmış ve sonuçların, düşünürleri doğruladığını bulmuştur.

Çalışmanın en önemli taraflarından biri, bazı anlamsız çıkan testler bakımından Gerbner'in bireyler arası iletişimin kitle iletişiminden etkilendiğini öneren düşüncesinin (Morgan, 1995) doğruluğunun tablolarda görülmesidir. Nitekim az izleyen grubun çoğunluğu katılmıyorum değil katılıyorum demiştir.

Günümüzde televizyona rakip olabilecek yeni teknolojilerin ortaya çıkmasına karşın televizyon, yetiştirme kuramı için geçerliliğini hâlâ korumaktadır. Buna karşın teknolojik gelişmeler göz ardı edilmemeli ve yeni medya araçlarının insanların yaşamındaki rolü küçümsenmemelidir. Nitekim son yıllarda sosyal medya araçlarının kullanımına artan ilgi sosyal medyanın insanlar üzerinde yetiştirme rolü olup olmadığını sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Gerbner (1973) ve Gerbner ve arkadaşları (1986) tarafından geliştirilen yetiştirme kuramının önermelerinin tüm kitle iletişim araçları için geçerli olduğu düşünülürse sosyal medya araçları bakımından gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Nitekim yetiştirme araştırmaları Türkiye ve dünyanın birçok yerinde hâlâ yapılmakta ve gün geçtikçe çoğalmaktadır. Bunun yanı sıra unutulmaması gerekir ki yetiştirmenin sürekli olması nedeniyle araştırmaların da sürekli yapılması gerekmektedir. Özellikle Azerbaycan gibi yetiştirme çalışmalarının daha önce hiç yapılmadığı ülkelerde söz konusu çözümlerinin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışma Türk televizyonlarının Azerbaycanlı öğrenciler üzerinde rolüne odaklandığı için mesaj sistem

çözümlemesi Türk kanalları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki çalışmaların Azerbaycan'da kurumsal süreç çözümlemesini de içine alan şekilde yapılması önerilmektedir. Ayrıca hem Türk hem de Azerbaycan televizyonlarında yapılacak bir mesaj sistem çözümlemesinin daha verimli sonuçlar verebileceği önerilebilir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye % 50 (1. Yazar), % 50 (2. Yazar) oranında katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

- Barış, A. M. (2018). Çocuk Televizyon Kanallarında Tüketimci Kimliğin İnşası (Gaziantep Örneğinde Bir Yetiştirme Çözümlemesi). Doktora Tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV. Sinema Ana Bilim Dalı İletişim Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul.
- Batmaz, V. (1986). Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Batmaz, V. ve Aksoy, A. (1995). Türkiye'de Televizyon ve Aile, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Cevher, R. (2024). Yetiştirme Kuramı: Web tabanlı dijital platformların insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırmaları ve dünya algılamaları üzerindeki rolü. Doktora tezi. Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.
- Çelik, H. C. (2019). Şiddet, Genel Yaşam, Kişilik Özellikleri ve Yaş Bakımından Televizyonun Yetiştirme Rolü. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Doruk, Ö. ve Ünalın, D. (2016). Cultivation Theory: A New Research in the Case of Eskişehir, Turkey. *Kommunikáció, Média, Gazdaság* 2016 VIII. Évfolyam, 1. Szám: 43-61.
- Ekmekçioğlu, Gamze (2019). Ekme-Yetiştirme Kuramı Bağlamında Kırşehir Örneğinde Medyada Kadın Algısı. Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Ercan, E. E. ve Demir, N. F. (2015). Yetiştirme Kuramı: Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Yapılan Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(1): 127-144.
- Gerbner, G. (1969). Toward "Cultural Indicators: The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems. *AV Communication Review*,17(2):137-148.

- Gerbner, G. (1972). *The Violence Profile: Some Indicators of Trends in and the Symbolic Structure of Network Television Drama 1967-1971*. Surgeon General's Report by the Scientific Advisory Committee on Television And Social Behavior, Appendix A. US Government Printing Office: 453-526.
- Gerbner, G. (1973). *Cultural Indicators: The Third Voice*. Communications Technology and Social Policy. (G. Gerbner Ed.) John Wileyand Sons: 555-573.
- George, G. (1977a). *Comparative Cultural Indicators*. Mass Media Policies in Changing Cultures, (G. Gerbner Ed.). Wiley Interscience: 199-205.
- Gerbner, G. (1977b). *The Real Threat of Television Violence*. TV Book; *The Ultimate Television Book*, (Judy Fireman ED.). Workman Publishing Company: 358-359.
- Gerbner, G. (1977c). *Proliferating Violence*. Society, September/October: 8-14.
- Gerbner, G. (1980). *Death in Prime Time: Notes on the Symbolic Functions of Dying in the Mass Media*. Annals of the American Academy of Politicaland Social Science, 447, January: 64-70.
- Gerbner, G. (1981). *Television: The Mainstreaming of America*. Business &the Media: 12-15.
- Gerbner, G. (1984). *Political Functions of Television Viewing: A Cultivation Analysis, Cultural Indicators*. An International Symposium. Verlag Der, Oster-Reichischern Akademie Der Wissenschaften Wien: 329-343.
- Gerbner, G.e (1985). *Mass Media Discourse: Message System Analysis as a Component of Cultural Indicators*. Discourse and Communication. (Teun A. van Dijk Ed.). Walter de Gruyter Berlin New York: 13-25.
- Gerbner, G. (1988). *Continuityand Change: Cross Cultural Communications Research in the Age of Telecommunications*. The World Community in Post - Industrial Society, (Christian Academy Ed.). Wooseok PublisingCo.: 220-231.
- Gerbner, George (1990a). *Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)*. Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research. (N. Signorielli ve M. Morgan Ed.). Sage Publication: 249-262.
- Gerbner, G. (1990b). *A New Environmenta lMovement in Communication and Culture*. Media Development, April 13-14.
- Gerbner, G. (1994). *Television Violence: The Art of Asking the Wrong Questions*. The World & I: The Chronicle of Our ChangingEra, July: 384-397.
- Gerbner, G. ve Gross, L. (1976). *Living With Television: The Violence Profile*. Journal of Communication, 172-194.
- Gerbner, G. ve Gross, L. (2014) "Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili" içinde Medyaya Karşı. (Michael Morgan Ed.). (Çev. İ. Kovacı, V. Batmaz). Ayrıntı Yayınları: 333-375.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1980a). *Aging with Television: Image on Television Drama and Conceptions of Social Reality*. Journal of Communication, 30(1): 37-47.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1980b). *The "Mainstreaming of America: Violence Profile No.11*. Journal of Communication, Summer: 10-29.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1980c). *Television Violence, Victimizati on, and Power*. American Behavioral Scientist, 23(5): 705-716.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1980d) *Some Additional Comments on Cultivation Analysis*. Public Opinion Quarterly, 44: 408-410.

- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1984). Political Correlates of Television Viewing. *Public Opinion Quarterly* Spring, 1: 283-300.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1986). Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process. *Perspectives On Media Effects*, (J. Bryant ve D. Zillmann Ed.). Lawrence Erlbaum: 17-40.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (1994). Growing up with Television: The Cultivation Perspective. *Media Effects: Advances in Theory and Research*, (J. Bryant ve D. Zillmann Ed.). Lawrence Erlbaum: 17-41.
- Gerbner, G., Gross, L. Morgan, M., Signorielli, N. (2014) Televizyon ile Büyümek: Kültürasyon Perspektifi. *Medyaya Karşı*, (Michael Morgan Ed.). (Çev. V. Batmaz). Ayrıntı Yayınları: 281-313.
- Karimoğlu, Faig (2019). Ekme Kuramı Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Çocuk Televizyonlarının Karşılaştırılması, Yayımlanmamış. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema ve Televizyon Ana Bilim Dalı Radyo Televizyon Bilim Dalı, Kayseri.
- Morgan, M. (1990). International Cultivation Analysis. *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, (N. Signorielli ve M. Morgan Ed). Sage Publication: 225-47.
- Morgan, M. (1995). The Critical Contribution of George Gerbner. *A Different Road Of Taken*. (J. A. Lent Ed.). Westview Press: 99-117.
- Morgan, M. ve Signorielli, N. (1990). Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology. *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*. (M. Morgan ve N. Signorielli), Sage Publication:13-34.
- Özer, Ö. (2004). Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi, *Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları*; NO. 1578, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları; NO. 58.
- Özer, Ö. (2005a). Yetiştirme Kuramının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi: Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma. *Kültür ve İletişim*, 8(1): 127-161.
- Özer, Ö. (2005b). The Cultivation Theory: A Research Regarding the Television's Cultural Role, 3rd International Symposium "Communication in the Millennium In Cooperation with University of Texas Austin (U.S.A), Anadolu University (Turkey), Istanbul University (Turkey), hosted by University of North Carolina, Chappel Hill (U.S.A), Elon University (U.S.A), May 11 -May 13, 2005.
- Özer, Ö. (2005c). Yetiştirme Kuramı: Televizyonla Yaşamın İdeolojik Kültürel Sonuçlarına Yönelik Yapılan Araştırma, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 75-108.
- Özer, Ö. (2005d). Televizyonun Bilinç Kaynağı Olarak Kullanımı: İstanbul'un Haberlerde Şiddet Yoğun Bir Kent Olarak Sunumunun Yetiştirme Kuramı Bağlamında İncelenmesi, *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2: 192-231.
- Özer, Ö. (2005e). Televizyonun Yetiştirme Rolü: Ankara Çevik Kuvvet Örneği, *İletişim*, 20: 1-21.
- Özer, Ö. (2007a). Televizyonun Şiddet Özelinde Bilinç Altına Yaptığı Etkiye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma. *Medya Okuryazarlığı*, (N. Türkoğlu ve M. Cinman Şimşek Ed.). İstanbul: Kalemus Yayınları: 297-316.
- Özer, Ö. (2007b). *Medya Şiddet Toplum*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları NO: 1725, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları NO: 66.

- Özer, Ö. (2008) What Is Meaning Of Living With Television? A New Cultivation Research Regarding The Television's Cultural Role. Российское общество: цивилизационные горизонты трансформации, сборник научных трудов, выпуск 5, часть 1, Саратов, 2008. [Türkçesi: Rus Toplum: Dönüşümün Çağdaş Ufukları, Bilimsel Bildiri Kitapçığı, No. 5, Bölüm 1, Saratov, 2008, Televizyonla yaşamak]: 109-113.
- Ömer Ö. (2011). Cultivation Theory And Hegemony: A Research From Turkey On Cultivational Role Of Television. *Informatol.* 44(3): 187-192.
- Özer, Ö. (2013). Re-Assessing The Cultivation Theory In Relation To Critics: Research Made Through Positive And Negative Patterned Questionnaires. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(8): 757-761.
- Özer, Ö. (2020). Kamular Türkü Söyleyin, Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Özer, Ö. ve S. Gerasimova (2010). Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Yetiştirme Rolüne İlişkin Türkiye ve Rusya'da Yapılan Araştırma. *Medyada Şiddet Kültürü*, (Ö. Özer ED.). Konya: Literatürk Yayınları: 323-345.
- Shanahan, J. ve Morgan, M (1999). Television and its Viewers Cultivation Theory and Research. Cambridge University Pres.
- Shrum, L. J (2017) Cultivation Theory: Effects and Underlying Processes. *The International Encyclopedia of Media Effects*, John Wiley&Sons, Inc: 1-12
- Sydygalieva, M. (2017). George Gerbner'in Kültürel Göstergeler Yaklaşımı Işığında "Muhteşem Yüzyıl" Dizisinin Kırgız Kökenli İzleyicilerin Kültür Anlayışları Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İzmir.
- Taylan, H. H. (2011). Televizyonla Yetişmek Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ünlü, Y. Ç. (2016). A Study with University Students Regarding the Cultivation Role of Television. *Kommunikáció, Média, Gazdaság 2016 VIII. Évfolyam*, 1. Szám: 63-76.
- Ünür, E. (2015). Eğlence Bağlamında Suçun ve Öteki Kimliğinin Meşrulaştırılması: 'Ulan İstanbul' Dizisinin Analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2): 199-216.
- Vural, İ. (2007). A Survey Conducted on the Janitors (Caretakers) of Anadolu University in Terms of the Cultivating Role of Television. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6: 159-179.
- Yumlu, K. (1987). Kitle Kültürü Oluşumunda Televizyonun Rolü. Doktora Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinem-Tv-Fotoğraf Ana Sanat Dalı, İzmir.

KUDÜS FATİHİ
SELAHADDİN
EYYUBİ

Kudüs Fatihî Selahaddin Eyyubî - TRT 1